

Aldis Bukšs stuosta par gruomotu raksteišonu i dorbu Bolvu nūvoda pošvaļdeībā

Inga Kaļva-Miņina

ALDIS BUKŠS ir rodūša personeiba – jis ir divu gruomotu autors “Parādu piedzinēji” i “Brāļi/ “Bruoli”, plynmetražys filmys “Maiņa” scenareja leidzautors. Juo kriminalromans “Bruoli” ir pyrmais kriminalromans latgaliski, īgivs Latgališu kulturys goda bolvu “Boņuks 2020” i 2023. godā Latvejys Radejys 1 ēterā izskaniejs radejys īstudiejuma formātā. Ikdiņā Aldis ar saimi dzeivoj Reigā, bet iz dzymtū Bolvu nūvodu jam saīt braukt bīži – na tikai gostūs pi sovejim, bet ari dorba dareišonuos, – jis ir Bolvu nūvoda dūmis deputats.

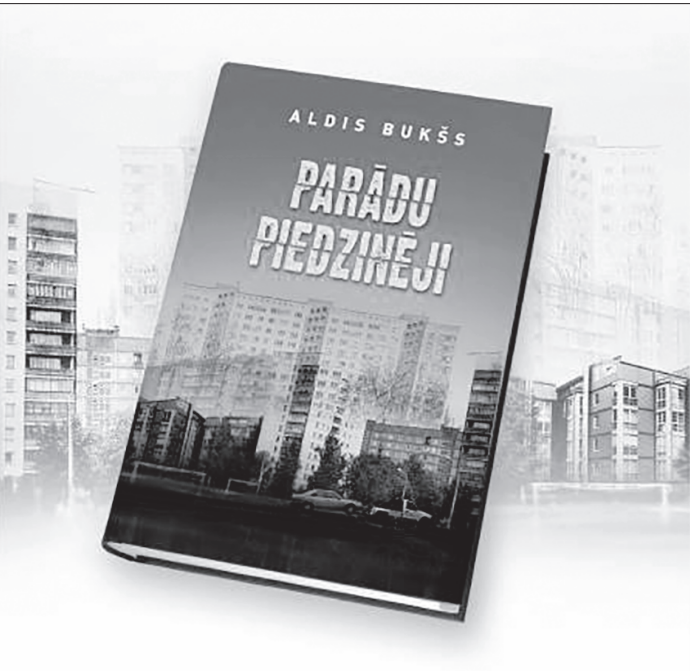

Foto nu Alda Bukša personeiguo arhīva

Aldis ir absolviejs Bāltinovys vydsškolū, Latvejys Universitatē īgiuts socialūs zynuotņū bakalaura grads politikys zynuotnē i socialūs zynuotņū bakalaura grads tiseibu zynuotnē, niu jis apgiust tiseibu zynuotni magistrantūrā. Ir struodoojis dažaiduos bankuos, Ekonomikys ministrejā, bejys Ministru prezidenta bīdrys, tīslitu ministra biroja vadeituojs. Tān Reigā struodoj Valsts kontrolē aizsardzeibys jūmā i nu 2021. goda ir Bolvu nūvoda dūmis deputats (JKP).

«Tai kai asu īvalāts Bolvu nūvoda dūmē, tod tān ar vīnu kuoju asu Bolvūs i Bāltinovā, bet ar ūtru kuoju – Reigā. Viel vīna muna dzeivysvīta ir muna mašyna – ceļā nu Reigys iz Bolvim voi nu Bolvim iz Reigu. Bet es izbaudu tū laiku, kū pavodu mašynā, – ja ir saime, tod braucīns mašynā ir tys breids, kod vari veļteit laiku kaidom sovom intereseim, pīmāram, koč kū klausūtīs,» stuosta Aldis, sarunys laikā atzeistūt, ka jam ar saimi ir sapyns puorsaceļt iz dzeivi Bolvu nūvodā.

Kai Aldis sasatyka ar latgališu volūdu i kulturvidi? «Muni vacuoki sovā storpā vīnmār ir runuojušs latgaliski, bet ar mani – nā. Bierreibā losūt gruomotys, eimūt iz biblioteku, atkluoju Franča Kempa gruomotu «Latgales likteņi», kuru izlaseju, vuciūtīs 6. klasē. Tys maņ pavēre jaunū nūvīrzīni, kuram da šam nabeju pīvīers uzmanreibu. Tai pamozom, pasateicūt ari munam školotuojam Imantam Slišanam, atkluoju vairuok tū latgaliskū, īsadzilīnuoju Latgolys viesturē. Kod tu īsadzilīnoj viesturē, tod saprūti, deļ kam Latgolā viel tān ir virkne problemu. Munupruot, tuos lēlā mārā ir saisteitys ar volūdys vaicuojumim i naspieju da gola pošim apsazynuot sovu kulturviesturiskū montuojumu i bogoteibu,» soka Aldis.

Aldis Bukšs ir divu gruomotu autors – 2015. godā izguoja juo debejys romans «Parādu piedzinēji», bet 2020. godā – gruomota latviski i latgaliski «Brāļi/ «Bruoli»

Divu gruomotu autors

Aldis stuosta, ka jam jau bierreibā patics laseit gruomotys. «Kod stuosts izlaseits, gribējuos izlīkt tū iz papeira, rodūt sovu turpnyuojumu. Daudz laika pavadeju, rokstūt alternativuos viesturis. Daudz burtneicu pīraksteits kai turpnyuojumi kaidim pasaļa nūtykumim tai, kai es grybātu, ka tī nūtyktu,» jis atkluoj.

Aldis ir divu gruomotu autors – 2015. godā izguoja juo debejys romans «Parādu piedzinēji» («Dienas Grāmata»), bet 2020. godā – gruomota latviski i latgaliski «Brāļi/ «Bruoli» («Dienas Grāmata»). «Suokumā beja gryuši nūticēt tam, kū redzi gruomatneicā, – tī ir tova gruomota, iz kurys tovs vuords i uzvuords,» stuosta rakstniks. Obys gruomotys ir bejušs nominātyš Latgališu kulturys goda bolvai «Boņuks», i pyrmais kriminalromans latgaliski «Bruoli» sajēme nūzeimeigū bolvu «Boņuks 2020».

Publicitatis foto

Par kriminalromanu «Bruoli» rakstniks Aldis Bukšs sajēme Latgališu kulturys goda bolvu «Boņuks 2020»

«Kod raksteju pyrmū gruomotu, maņ jau beja sapyns, ka grybātu koč kū latgaliski izdūt, taidā veidā veicynoūt cylvākus pīsavērst gruomotu laseišonai latgališu volūdā. Pyrmuos gruomotys gadejumā nadaudz pasabeidu – nazynuojū, kai uzrunuot izdevnīceibu, vyss beja jauns i nazynoms, deļ tam nūliemu, ka raksteišu latvišu literarajā volūdā ar dūmu, ka byus leluoka īspieja, ka munu manuskriptu pījims kaida izdevnīceiba. Ūtruos gruomotys gadejumā maņ jau beja leluoka puorfoiceiba par sevi, i es skaidri zynuojū, ka gruomota byus ari latgaliski. Ideali, prūtams, byutu, ka gruomota byutu tikai latgališu volūdā i ka tei byutu tik populara, ka tū pierk vysā Latvejā. Bet, nu, cerams, ka ari tys pīsapīldeis,» soka rakstniks. «Maņ par puorsteigumu, ar izdevnīceibu sarunuot beja cīši vīnkuorš, jī pikryta izreiz, ka gruomota byus ari latgaliski. Par tū paldis izdevnīceibys «Dienas Grāmata» direktorei i golvonajai redaktorei Dacei Sparānei-Freimanei!»

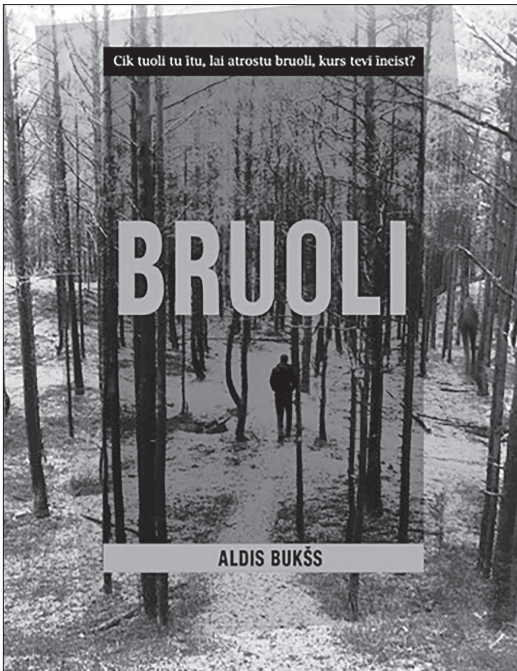

Foto nu Alda Bukša personeiguo arhīva

Aldis pastuosta, ka latgaliski gruomota tykuse izdūta mozuokā tīrāzā, i tān tū vairs navar nūpierkt. «Tei ir lobuo ziņa tim, kuri ir nūpierkušs gruomotu taišni latgališu volūdā, – gruomotai «Bruoli» tān ir taida antikvara vierteiba. Ja pyrmais kriminalromans latgaliski ir tovē gruomotu plauktā, tod zyni, ka tam tān ir lēla vierteiba,» atkluoj rakstniks.

Romana «Bruoli» radejys īstudiejums i divu filmu scenareji

Soku Aldim, ka ir cīši breineigi, kod gruomota transformejās kaidā cytā formātā, uzrunojūt viel leluoku audiotoreju. Te juoatguodynoju, ka nu 2023. goda 21. da 25. marta Latvejys Radejys 1 ēterā izskanēja pyrmuo kriminalromana latgaliski «Bruoli» radejys īstudiejums pīcuos daļuos (muokslinīcyskais vadeituojs, režisors i komponists ir Kristaps Rasims, bet romana sižetu dramatiziejuse Rūta Dišlere). Īstudiejumā pīsadalejušs 25 Latvejys profesionālūs i amaterteatru akteri, kai ari sabīdreibā pazeistamys personeibys. Kriminalromana «Bruoli» radejys īstudiejumu eistynuoja Latvejys Radejys Latgolys studeja i latgališu kulturys kusteiba «Volūda» (tū var nūsaklauseit ari tān LSM sadaļā *radioteatris.lsm.lv*).

«Beju pagūdynuots par itaidu īspieju,» soka Aldis. «Sajiemu ari zinis nu cylvāku, kuri narunoj latgaliski, ka asūt ar aizrauteibu klausejušs kotru radejis īstudiejuma dali. Tys ļuove izskanēt latgališu volūdā viel plošuok. Paldis vysim, kas beja īsaisteiti, eipaši paldis Edeitei Laimei, Renātei Lazdenai, Kristapam Rasimam i režisorei Rūtai Holenderei (*tūlaik Dišlere – I.K.-M.*). Ari pats nadaudz beju īrunuojs tekstu, kas maņ beja jauna pīredze.»

Aldis roksta ari filmu scenarejus. 2020. godā izguoja plynmetražys muokslslys filma «Maiņa» – kriminaldrama par vīnu nakti takсистa dzeivē Reigā. Aldis ir ituos filmys scenareja leidzautors. «Scenareju uzraksteju, pasateicūt tam, ka mani uzrunuoja filmys režisors Reinis Kalviņš. Jis beja izlasejs munu gruomotu «Parādu piedzinēji» i gribēja, kab uzrokstu koč kū leidgeigu.»

Ar kū scenareja raksteišona atsašķir nu dailliteraturys dorba raksteišonys? «Rokstūt scenareju, nav tik cīši juo-īspryngst iz aprokstim, teikumu virtuozyom izbyuvem, bet vāga koncentrētīs iz tū, kai stuostu nūdūt vizuali. Rokstūt pyrmū scenareju, tys maņ cīši spītyka,» atkluoj Aldis. «Ir juodūmoj, kai ar vizualim elementim, tūs naaprokstūt, nūdūt tū viesti skateituojam. Pluss tam ir, ka vari byut lakonisks, bet nu ūtrys pusis – ir cīši juopīdūmoj, pīmāram, kas byus konkretais elements, kas skateituojam izstuosteis nūtykumu gaitu, pīmāram, celazeime, kas nūruoda, iz kuru pusī juosadūd golvonajam varīnam. Tys ir laiktīlpeigs dorbs.»

Aldis ir uzrakstejs ari muokslslys filmys «Kuozyšs Latgolā», kas ir drama ar komedejys elementiem, scenareju, i tuo atteisteišonai paguojušajā godā juo bīdreiba «Ziemeļlatgales latviešu biedrība» sajēme Valsts kulturkapitāla fonda Latvišu viesturiskūs zemei atteisteibys programys finansiejumu. Īdvesmu filmys scenarejam devs juo lobuo-kais draugs Intars, kurs dīvamžāl piec smogys slimeibys nu ir aizsaulē. «Producentu kompanēja, kas ar mani gotova struoduot, suoks uzrunuot režisorus. Lobpruot pīduovuotu sovu filmys scenareju režisoram Vīsturam Kaiřišam.»

Struodoj Bolvu nūvoda dūmē

Aldis ir Bolvu nūvoda dūmis deputats, i var sacēit, ka tys ir juo bierreibys sapyna pīpīldejums – byut dzymtājā nūvodā i struoduot tuo lobā. «Desmit godus nūstruoduojū bankuos, tūlaik suoku struoduot Ekonomikys ministrejā. Tī beja daudz informacejis saisteibā ar dažaidom programom, dažaidom politikys iniciativom, cytu valstu pīredzi, kai veicynuot atteisteibu. Vysu laiku maņ beja tei sajūta – itū varātu īvist Bolvūs. Viel vīns katalizators beja, ka vysu laiku regulāri braučū nu Reigys iz Bāltinovu, kratejūs pa tim celim, i tuos dūbīs mani reali kaitynuoja. Tai vyss kruojuos, i tod sare-dziejē īspieju ītamuos pošvaļdeibu vīeliešonuos kandidēt. Tai kai naplānuoti beju nū-nyuos politiskajā partejā i maņ jau beja pīredze politiskajā jūmā, tod saceju sev – Aldi, voi nu tān, voi nikod. Te tev ir īspieja, mieginoj kliut par pīrīksādātuoju! Bet nu itamā reizē nasaguoja,» jis smeļūtīs soka.

Kū Aldis grybātu eistynuot Bolvu nūvodā? «Golvonais sapyns, par kuru nasabeistu runuot, i kū vādzātu dareit, – ka īdzeivuo-tyuoju skaits nūvodūs puorstuoj krist i kaut kod suok atsajaunuot. Skaidrs, ka tū navar izdareit vīna goda laikā, bet tys nav naīspiejami. Lai tū panuoktu, ir juostruodoj vairuokūs vierzīnūs. Vāga panuokt, ka cylvāki gryb dzeivuet Latgolā. Īpīrkš tī beja infrastrukturyš i nūvoda tāla vaicuojumi, tān ari drīšeibys vaicuojums,» jis soka.

«Mieginoju aktualizēt vaicuojumus par ceļu kvalitāti, dorbim tūs uzlobuošonā. Kotrs dorbs, kuru varu saukt, nav vīna cylvāka izdareits, tī ir daudz īsaisteitūs. Pīmāram, Krīšjuonu ceļa nūasfaltiešona, tys beja Bolvu nūvoda vīneigais pogosta centrs, da kura nabeja nīvīna asfaltāta ceļa. Maņ izadeve panuokt, ka «Latvijas Valsts ceļi» veic itam ceļam 16 km garumā dubultuos vier-smys apstruodi (t.s. Latgales afalts). Izadeve panuokt, ka «Latvijas Valsts ceļi» uzsuok atsevišku asfaltiešonys programu taišni iz taidim pogostu centrim, iz kurim navad asfaltāti celi. Zynu, ka da 2022. goda beigom taidi celi tyka sakuortuoti viel vai-ruokuos vītuos Latvejā, tymā skaitā Latgolā. Tīks nūasfaltāts ari ceļš pūsmā Bīrī-žucīms–Bāltinovā. Tys nav garš, bet svareigs ceļa pūsms. Pīrks, ka suokšs dorbs pi guojieju ītvis izveidis Bāltinovā iz Kuor-sovys īlys. Bāltinovā nav nīvīns guojieju ītvis, ari iz tuos īlys, kas ir pi vydsškolys.

Bolvu nūvods ir ciels gūdā nacionālūs partizanū montuojumu, i piec munys iniciatyvs Stompaku nūmetnē ir atjaunuoti divi bunkuri. Tys beja muns pīrīkslykums, i izadeva tam ari dabuot naudu. Tyka pasta-teits pīmīneklis divejim Stompaku nūmetnē apglobuotim nacionālajim partizanim. Piec muna pīrīkslykuma jīm pastateja pīmīnekli. Leidz tam tī nabeja nikuo, cylvāki pat nazynuoja, ka staigoj viers apglobojuma vītom. Pasateicūt tam, ka uzrunuoju Zīgmarū Turčīniski, jys, pīetejūt nūmetni, atroda ituos kopavītys. Iz pīmīneklā īgravieti Vactilžys pusē pīraksteiti nacionālūs partizanū dzīsmis vuordi «Latviet, kamēr tu vēl dzīvo, gādā, lai tavs zobens nesarūs,» par paveiktū stuosta deputats. Kai svareigu dorbu, kas padarāts, jis uzsver ari Bolvu nūvodā īvistū bezmokslys vuiceibu programu peldētpras-mju apgivei 5–7 godus vacim bārim: «Itei ir taišni muna iniciatiava, es gon tū naizdū-muoju, paldis sporta školotuojai Sarmītei Keiselei, kura maņ izstuosteja itū ideju. Paļ-dis dūmei, ka atbaļsteja programu, kas niu nūiteik jau ītūrū godu.»

«Runojūt par latgaliskajom ceļa zei-mem, es paleidzēju vīnuofis ar Satīksmis ministreju i cytom institucejom i izstuosteju jīm, ka navāga maineit nikaidus lykumus, nūiteikumus, kab «Latvijas Valsts ceļi» uz-stuodeitu ceļa zeimis latgaliski. Kod struo-duoju Tisliņu ministrejā, izguojem cauri vy-sim lykumim, i vysī vīnpruteigi atbaļsteja, ka vyss ir kuorteibā,» turpynojo Aldis.

Kū jis dūmoj par tū, ka taišni Bolvu nūvodā na vysī cylvāki ar apmīrynuoti ar ceļa zeimem latgaliski? «Zynuojū, ka Bolvūs ir nalela daļa sabīdreibys, kas mieginoj sevi naasociēt ar latgaliskū, bet nazynuojū, ka tei varbut ir tik agresīva sabīdreibys daļa. Lēlā mārā tū var izskaidruot – ir cylvāki, kam latgaliskais kļūdaini asociējās ar kū svešu. Daļa otkol nasaprūt, ka, atteistūt latgaliskū, mes stiprynojam latvyskū. Munupruot, kai-dai daļai tai izapauz jūs provincialisms – zemapziņā ir palykuse dūma, ka tu dzeivoj nūmālē, i, kab sevi stimulātu, tu atrīni kaidu cytu, tovpurtoot, vuojuoiku, iz kuru vīrtīs nu augšys, – itamā gadejumā iz latgaliskū,» soka Aldis.

2023. gods – rodūši pīpīldeits

Atsaverūt iz aizguojušū godu, Aldis soka, ka tys bejs lobs gods. «Personeigajā dzeivē tys maņ ir bejs muns sapyns, bet tū-mār nadaudz ar taidu naleļu skuobuma pīgaršu, ka naizdareju vysu, kū gribieju. Gri-bieju, lai maņ ir gods bez tīšajim dorba pīnuokumim, kū varu veļteit raksteišonai i sovīm hobejim, i taišni tai i beja. Beju plā-nyojs vairuok laika veļteit raksteišonai – scenareju pabeidzu, bet pabeidzs naasu jaunū gruomotu, i par tū maņ ir nalela suope. Bet nu ūtrys pusis – tys beja gods, kod va-rieju veļteit laiku sovom lītom, kas maņ pa-teik, ari daudz ceļuot pa pasauli saguoja.»

«Munā personeigajā dzeivē gods beja pozītyvs, bet kūpumā pasaļa dzeivē, prū-tams, kai malna āna – karš Ukrainā i vyss, kas ar tū saisteits. Raugūtīs globalajūs nūtykumus, gods beja švaks, bet ar cereibu,» pībīlst Aldis. Tān rakstniks struodoj pi kri-minalromana «Bruoli» turpnyuojuma. «Ir uzraksteiti jau 70 %, bet voi uzrakstātais golarezultatā teišom byus ituos gruomotys turpnyuojums, voi saīks kas cyts, pagaidom viel eisti nazynu,» jis atkluoj.

Runojūt par paguojušuo goda nūzeimeiguokajim nūtykumim latgaliskajā kulturvidē, Aldis uzsver gon Lauryš Melnis pyrmuo komiksa bārim latgališu volūdā «Sunāns brei-veibā» iznuokšonu (kas cīši patyka juo bār-nim), gon latgaliskuo seriala «Fatī» ūtūrī sezonu, ari Valsts kulturkapitāla fonda Lat-vīšu viesturiskūs zemu atteisteibys pro-gramu, kas veļteita atseviški taišni Latgolai, gon celazeimu latgaliski pastateišonu. «Zynu, ka daļa sabīdreibys itū vīertej naga-tīvi, bet, munupruot, tys ir lobs sūls ceļā iz latgaliskuo saglobuošonu,» soka Aldis.

Jaunajā godā Aldis grib pabeigt vysus īsuoktūs rodūšūs dorbus – atrast režisoru, kab suoktūs dorbs pi filmys filmeišonys, pabeigt gruomotu i stuostu, kurs tyka īsnāgts konkursam «Latgolys prozys skaitejumi 2023». Itymā konkursā Aldis pīsadaleja pyrmū reizī, i juo stuosts «Struopec», kas ir autora pyrmais stuosts, beja septeņu lobuo-kūs stuostu vydā.

Runojūt par kriminalromanu «Bruoli», 2021. godā tys tyka izdūtīs leitovīšu volūdā, bet nīkas nav beidzīs, – niu dorbs teik tul-kuots īgauniski i angliski.

Aldim pateik ceļuot – gon vīnam pošam, gon kūpā ar saimi, i kotrs ceļuojums jū cīši īdvesmoj. «Cenšūs kotru godu tī vai-ruoku dīnu puorguojinā. Paguojušuo goda martā guojū Skotejā 150 km puorguojinā pa West Highland Way. Tys beja spēkus iz-smelūšs pīdzeivuojuoms, bet, kod tū ceļu esi nūguojis, ir cīši loba gondarejuma sajūta,» atzeist Aldis, kurs 2023. godā pabejs ari Iz-raelā, Islandē, Bulgarejā, Malaizejā, Tai-zemē, Skotejā, Leitovā.

Jaunajā godā laikroksta «Vietējā Lat-gales Avīze» laseituojim Aldis nūvielej ti-ceibu, drūsmi i spēku napasalaut mieginuo-jumim sēt paniku Latvejys sabīdreibā: «Nūvāļu ticeibu Latvejys tautai i valstej, i pošim vairuok īsasaisteit tymā, kas saisteits ar sabīdryskū dzeivi, demokratejys stipry-nošonu i valsts aizsardzeibu!»

Foto nu Lūznovyš muīžys arhīva

2021. godā Aldis pīsadaleja Lūznovyš muīžys cikla «Literārās sarunas Lūznavas muīžā» sezonys noslāguma pasuokumā, kur sasatyka ar gruomotu laseituojim. Ar Aldi sasaronova literatur-zynuotneica Ilga Suplinska

Foto nu Alda Bukša personeiguo arhīva

Nacionalūs partizanū brupuotuos pretuošonuos atceris dīnys pīmīnis pasuokumā Stompakūs – Aldis kūpā ar sovīm bejušajim Tisliņu ministrejys kolēgim pi pastateituo pīmīneklā divejim Stom-paku nūmetnē apglobuotim nacionālajim partizanim

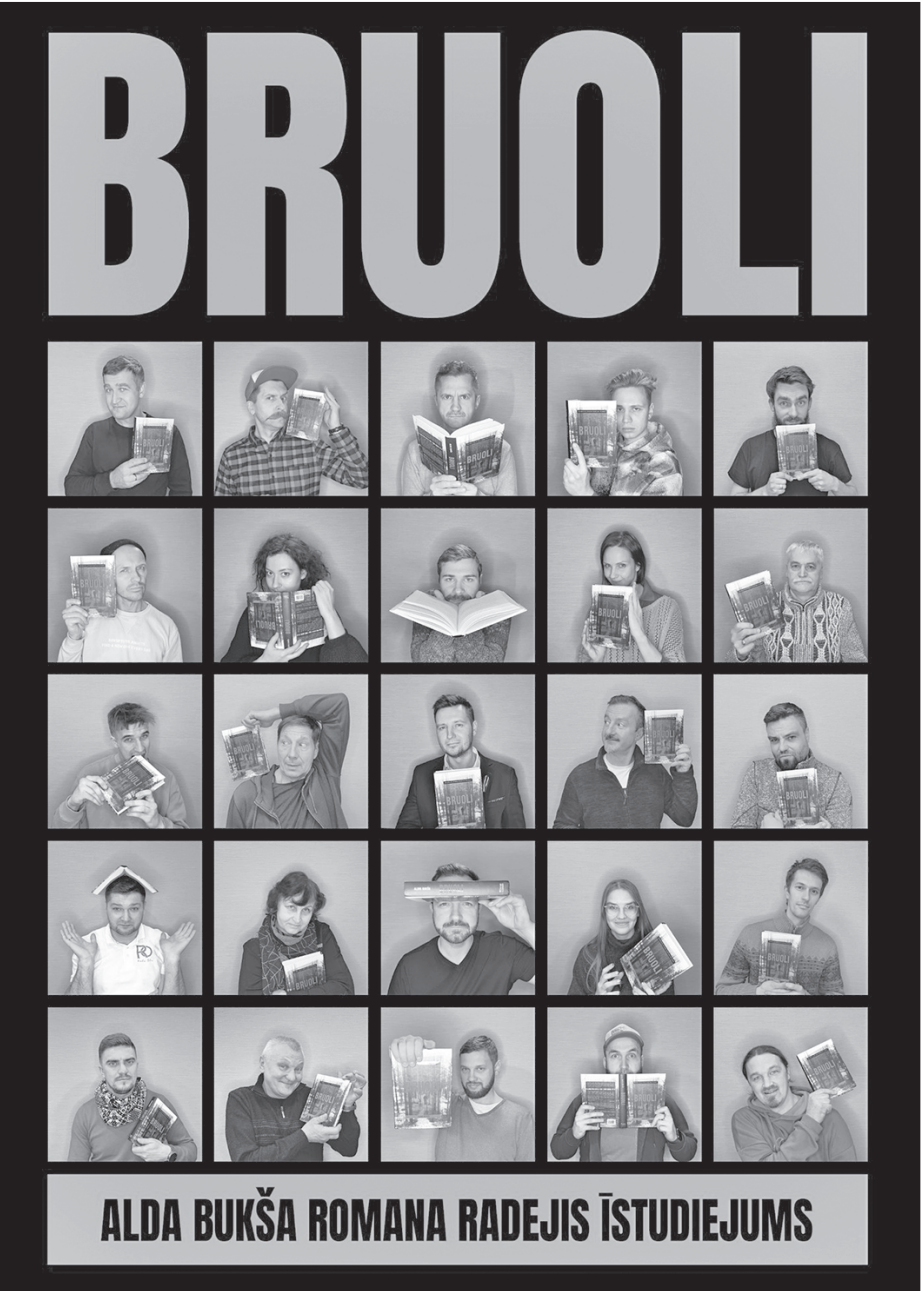

Foto nu Latgalīšu kulturys kusteibys «Volūda» Facebook lopyš

ALDA BUKŠA ROMANA RADEJIS ĪSTUDIEJUMS

2023. goda martā Latvejys Radejys 1 ēterā izskanēja pyrmuo kriminalromana latgaliski «Bruoli» radejys īstudiejums pīcuos daļuos. Īstudiejumā pīsadalejušs 25 Latvejys profesionālūs i ama-terteatru akteri, kai ari sabīdreibā pazeistamys personeibys